

**PUHALLINORKESTERITOIMINTA ALAKOULUN OPPILAITA
INNOSTAMASSA**

Lassi Takanen

Kandidaatin tutkielma

Musiikkikasvatus

Jyväskylän yliopisto

Kevätlukukausi 2019

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Lassi Takanen	
Työn nimi Puhallinorkesteritoiminta alakoulun oppilaita innostamassa	
Oppiaine Musiikkikasvatus	Työn laji Kandidaatin tutkielma
Aika Kevät 2019	Sivumäärä 16
Tiivistelmä <p>Käsittelen kandidaattitutkielmassani koulu- ja alkeispuhallinorkesteritoimintaa alakoululaisen oppilaan näkökulmasta. Perehdyn siihen ,mitkä asiat vaikuttavat ensiksikin puhallinsoittimen soittoon ja miten oppimat taidot siirretään orkesterin yhteissoittoon. Otan huomioon myös orkesterin sisällä tapahtuvista asioista ohjelmiston, johtamisen ja harjoittamisen muodossa.</p> <p>Kandidaattitutkielmassani teen kartoittavaa tutkimusta ja täten olen nostanut edellä mainitsemani asiat tärkeimpinä asioina koulussa toimivaa orkesteria ajatellen. Valitsin tämän aiheen oman mielenkiintoni takia ja siksi, että itse olen puhallinmusiikissa vahvasti mukana niin soittajana kuin myös johtajana. Itseäni myös kiinnostaa, kuinka tulevana musiikinopettajana pystyisin itse työurallani edistämään koululais- ja alkeisorkesteritoimintaa.</p> <p>Olen koonnut tutkielmani kirjallisia lähteitä käyttäen, jotka käsittelevät puhallinmusiikkia ja orkesterimusiisointia eri näkökulmista. Lähteissäni näkyy puhallinorkesterin ja sinfonisen orkesterin tekstuuri, mutta painotan enemmän juuri puhallinmusiikin puolelle. Tämän päivän kouluun ja koulun tavoitteisiin liitän tutkielmani taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2017 ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 kautta.</p> <p>Pohdinnassani totean, että suurien kaupunkien tai puhallinkeskittymien ulkopuolella monet pienemmät soittokunnat ja puhallinorkesteritkin ovat nykyään hädässä uusiutumisen kanssa, erityisesti soittajistoon katsoen. Tämä on hälyttävä asia, joka olisi hyvä huomioida pienemmillä paikkakunnilla puhallinmusiikkikulttuurin säilymiseksi. Yhteistyö on tämän päivän orkesteritoiminnassa tärkeää, mutta koululaisorkesterit, lapsiin ja nuoriin panostaminen ovat avaintekijöitä puhallinmusiikin jatkumolle. Puhallinorkesteritoiminta innostaa alakoululaisia, kun heille voi antaa mahdollisuuden.</p>	
Asiasanat – puhallinmusiikki, puhallinorkesteri, musiikkikasvatus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Soiton aloittaminen	2
	2.1 Motivaatio	2
	2.2 Taustatekijät	3
	2.3 Soitin ja soittoergonomia.....	4
3	Taiteen perusopetuksen yleisen opetussuunnitelma ja Trombi-orkesteri	5
4	Orkesteritoiminta	7
	4.1 Ohjelmisto	7
	4.2 Orkesterin johtaja	8
	4.3 Orkesterin harjoittaminen.....	10
5	Elämykset orkesterissa	12
6	Pohdinta	14
	Lähteet.....	16

1 JOHDANTO

Alakoululaiselle puhallinsoittimen soitto antaa hienon mahdollisuuden saada uusi mieluinen harrastus, joka parhaimmillaan kestää koko elämänkaaren ajan. Itsenäisen soiton ohella orkesterisoitto antaa uusia ystäviä sekä elämyksiä hyvässä hengessä. Orkesterisoitto antaa myös oivan mahdollisuuden verkostoitua Suomen tai koko maailman mittakaavassa muiden puhallinsoittajien kanssa esimerkiksi puhallinmusiikkileireillä. Itse voin omasta kokemuksesta, että yhteishenki ja uteliaisuus ovat vieneet minut mukaan puhallinmusiikkiin, sillä aina voi oppia tai kehittää itse jotain uutta.

Puhallinmusiikki on kiinnostanut minua koko elämän ajan. Perheessäni tämä musiikin alalaji on ollut vahvana aina ja olen oppinut kuulemaan puhallinmusiikkia pienestä lapsesta saakka. Ensimmäisen soittimen, poikkihuilun soittamisen aloitin vasta teini-ikäisenä Kuortaneen Soittokunnassa, vaikka tarjolla olisi ollut monenlaista soitinta jo aikaisemminkin. Soittokunnan ja Seinäjoen musiikkiopiston puhallinorkesterin kautta nykyään toimin soitan ja toimin taiteellisena johtajana Jyväskylän yliopiston Puhallinorkesteri Puhkupilleissä. Tämä orkesteri määrittää ja rytmittää paljolti omaa arkiviikkoani. Orkesterista ja sen jäsenistä on tullut monia tärkeitä ihmisiä elämääni.

Tutkimuksessa pyrin selvittämään, mitä puhallinsoittimen soitto vaatii ja mitä orkesterisoitto vaikuttaa alakoululaiseen lapseen. Tutkielmani pyrkii avaamaan ihmisille puhallinsoittimen soittoon liittyviä asioita, mitä kouluorkesteritoiminta pitää sisällään ja mitä kokemuksia orkesteritoiminta voi antaa oppilaalle itselleen. Erittelen tutkielmassani ensin asioita mitkä on hyvä ottaa huomioon puhallinsoittimen soittoa aloittaessa ja sitten orkesteritoiminnan eri osaluokkia.

Aikaisempaa tutkimusta koulu- ja alkeisorkesterien saralta ovat tehneet Marja Ikonen pro gradu -tutkielmassaan Toimiva kouluorkesteri (2001) ja Hanna Kupari pro gradu-tutkielmassaan Soiton iloa ja musiikin lumoa: yhteissoiton vaikutus lapsen soittomotivaatioon ja luovuuteen soittoharrastuksen alkuvaiheessa (2017).

2 SOITON ALOITTAMINEN

2.1 Motivaatio

Soittimen soittamisen kannalta on tärkeää, että lapsi saa positiivisia kokemuksia, haluaa kehittyä ja soittaa lisää. Tämän kautta motivaatio tulee itsessään soittamisesta, eikä lapsi tarvitse muita ulkoisia motivaation keinoja.

Lapsen soittomotivaatioon on opettajalla suuri vaikutus ja opettajan täytyykin miettiä ja havainnoida yksilökohtaisesti oppilaansa taitotaso ja halun kehittyä. Liian vaikeat harjoitukset tai kappaleet heikentävät helposti vasta-alkajan motivaatiota. Alkeistasolla puhallinsoiton tekniset haasteet liittyvät pääasiassa äänen laatuun, äänialan äärirekisteriin ja dynamiikkaan. (Ikonen 2018, 57).

Kupari (2017) havaitsee, että luomalla kannustavan ja positiivisen opiskeluilmapiirin ja valitsemalla mielenkiintoiset tehtävät opettaja pystyy kasvattamaan opiskelijoiden oppimismotivaatiota. Tärkein olisi kuitenkin kasvattaa oppilaiden sisäistä motivaatiota, jotta oppilaat olisivat sisäisen kiinnostuksen innoittamina aktiivisesti sitoutuneita kehittämään tietojaan ja taitojaan. Mielestäni tärkeä vaikuttava tekijä lapsen soittomotivaatioon ja innostuksen luomiseen on positiivisen asenteen synnyttäminen soittamiseen, ns. musiikin rakkauden herättäminen. Sen avulla voidaan päästä hyvinkin pitkälle kotona harjoittelun, soittotunnilla soittamisen sekä yhteissoittoharjoittelun näkökulmasta. (Kupari 2017, 19-20).

Anttila ja Juvonen (2002) toteavat, että opettajan aito kiinnostus oppilaisiin, herkkyys heidän tarpeilleen, tavoitteilleen ja tunteilleen, sosiaalinen taitavuus sekä innostus musiikista ja opettamisesta auttavat luomaan oppitunnille sellaisen ilmapiirin, jossa myös oppilaan on helppo motivoitua sisäisesti (Anttila ja Juvonen 2002, 122.)

Kuten koulussa luokanopettajaan, myös soittotunnilla toimivaan opettajaan syntyy väistämättä tietynlainen suhde ja luottamus, joka kasvaa pienestä ja voi kantaa ystävyutenä elämässä vaikka

opetustunnit päättyisivätkin kyseisen opettajan kanssa. Oppilaan tulee tuntea itsensä tärkeäksi tunnilla ja opettaja haluaa viedä sinua eteenpäin soittimesi kanssa. Jokaisella kappaleella tai harjoituksella syy miksi tämä tehdään.

2.2 Taustatekijät

Lapsen musiikilliseen kykyyn vaikuttaa lapsen luontaisten kykyjen lisäksi vahvasti lapsen musiikillinen ympäristö. Lapsen musiikillinen toiminta perustuu aina aiemmin opituille taidoille, valmiuksille ja kokemuksille (Kupari 2017, 29). Useasti lapsi saa ensimmäiset kokemuksensa musiikillisestä ympäristöstä kotoaan. Vaikuttavia asioita on, minkälaisia lauluja lapselle lauletaan vauvaikäisenä ja minkälaista musiikkia yleisesti kotona kuunnellaan vai kuunnellaanko ollenkaan? Kuten mainitsin johdanto-osassa, omassa kodissani puhallinmusiikkia on soitettu ja kuunneltu pienestä lapsesta saakka. Tämä kuitenkin voi kääntyä vanhemmalla iällä vastaan, sillä jos lapselle ”syötetään” vain tietynlaista musiikkia tai musiikintyyliä, saattaa hän vanhempana hylätä koko musiikin tyylilajin, jos hänelle nousee esiin tunne- tai muistikuva, joka vie häntä negatiivisiin ajatuksiin.

Vanhempien rooli lapsen soittoharrastuksen alussa on vahva. Soittotunnilla lapselle voi tulla harjoiteltavaksi esimerkiksi etydi tai isompi kappale, jota hän ei osaa tai pääse eteenpäin. Vanhemman musiikillinen tausta on tässä hetkessä hyvästä, jos isä tai äiti voi auttaa lastaan hankalan paikan ylitse. Vaikka vanhempi ei omaisikaan musiikillista osaamista tai soittotaitoa, pystyvät vanhemmat vaikuttamaan positiivisesti lapsensa soittoon ja soittomotivaatioon esimerkiksi osallistumalla lapsen esiintymisiin ja konsertteihin, kehua lasta hänen soitostaan, välillä kuunnella lapsensa soittoa kotona ja toimia niin sanottuna harjoitusyleisönä, joka voi helpottaa lapsen esiintymisjännitystä, jos soittajalla sellaista on. Nykyään lapsen soittotunnit voivat olla pitkän matkan päässä kansalais- tai musiikkiopistoissa ja vanhemman rooli soittotunnille kuljettajana on suuri.

Omassa elämässäni äitini ja siskoni ovat antaneet ohjeistusta muun muassa pianonsoittoon ja laulamiseen liittyen ja näistä ohjeista on ollut paljon apua oman musiikillisen uran edistymisessä. Esiintymisissä vanhempani ovat olleet aina vahvasti mukana, oli kyseessä isompi konsertti tai pienempi matinea, mutta tätä kautta on saanut näyttää vanhemmille taitojaan esiintymislavalla ja sitä kautta saanut tukea omaan soittoon.

2.3 Soitin ja soittoergonomia

Koulussa saattaa olla oppilaille lainattavia soittimia ja jos ei ole, sellaisia kannattaa hankkia suosittelee Marja Ikonen (2001). Uusia välineitä varten tarvitaan tietenkin rahaa ja etenkin suuret soittimet, kuten tuuba ovat kalliita. Koulun antaman rahoitusosuuden ja apurahojen lisäksi mahdollisia varainhankintakeinoja ovat muun muassa yhteistyökumppanien hankinta, maksulliset esiintymiset koulun ulkopuolelle sekä erilaiset myyjäiset ja muut projektit. (Ikonen 2001, 24.)

Monesti soitinta hankkiessa kannattaa pitää mielessä muut koulun ulkopuolella ja kunnassa tai kaupungissa toimivat tahot. Musiikkiopistot, kansalaisopistot, puhallinorkesterit ja soittokunnat ovat hyviä mahdollisuuksia saada soitinta lainaan tietyn ajaksi. Tuleva oppilas kun saa soittimen lainaan kannattaa katsoa ja tarkistaa heti soittimen käyttökunto. Omasta kokemuksesta voin todeta, että jos soitin on huonossa kunnossa, kannattaa heti sanoa siitä asianomaisille ja pyytää huoltoa tai ohjeita huoltamiseen. Soittimen kunto vaikuttaa monesti taustatekijänä lapsen soittomotivaatioon.

Katriina Polander on Helsingin Pop & Jazz Konservatorion tuntiopettaja, pääaineenaan muusikon työergonomia. Polander (2008) toteaa soittoergonomiasta: Soitto- ja laulu on fyysisesti kuormittavaa ja asettaa kehon toiminnalle korkeat vaatimukset. Perusasennon hallinta ja oikeanlainen tukilihasten käyttö mahdollistaa kuitenkin soitto- ja laululihasten taloudellisen käytön ja vapaan toiminnan. Kehon hyvää toimintaa etsittäessä peruslähtökohtana on luonnollinen rangan ja lantion asento. Hyvä soittoasentojen hallinta ja oikeanlainen hengitys parantaa äänen laatua ja on yhteydessä hyvään soitotekniikkaan. (Polander 2008.)

Nuoren soittajan soittoasentoon on hyvä ottaa huomiota heti, kun lapsi alkaa soittamaan aktiivisesti soitinta. Soittoasento määrittää osaltaan sen millainen ääni soittimesta tulee, käykö soittaminen pidemmän päälle raskaaksi tai tuleeko kipuja eri kehon osiin? Vaikuttavana tekijänä toimii se, että onko kyseessä jousi- vai puhallinsoitin. Asentoa ei lapsen kannata itse lähteä muuttamaan, vaan on hyvä puuttua ongelmiin soitonopettajan kanssa. (Polander 2008.)

3 TAITEEN PERUSOPETUKSEN YLEISEN OPETUS- SUUNNITELMAN PERUSTEET JA TROMBI-ORKESTERI

Taiteen perusopetuksen yleisen opetussuunnitelman perusteissa (2017) tavoitteena yleisesti on elinikäisen taidesuhteen ja kulttuurisen osallisuuden edistäminen. Yleisen oppimäärän opinnot tarjoavat innostavia ja monipuolisia mahdollisuuksia taiteen tekemiseen ja kokemiseen sekä taiteesta nauttimiseen. Oppilaita kannustetaan pohtimaan taiteen merkitystä omassa elämässä sekä vaikuttamaan omaan elinympäristöönsä taiteen keinoin.

Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteiden (TOPS 2017) mukaan tarkemmat tavoitteet ovat:

- Oppimisen ilo
- Motivaatio ja luovan ajattelun edistäminen
- Oppilaan yksilölliset oppimisen tarpeet ja lähtökohdat huomioiden.
- Kannustetaan ja ohjataan valitsemaan itselleen merkityksellisiä tapoja tehdä taidetta.
- Eri taiteenalojen integrointi kokeilun, harjoittelun ja soveltamisen kautta.
- Oppilaiden ajattelun taitojen ja monilukutaidon kehityksen tukemista opetuksen avulla.

Taiteen opetussuunnitelman perusteet (2017) perustuvat oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppilas on aktiivinen toimija. Hän oppii asettamaan tavoitteita ja toimimaan tavoitteiden suuntaisesti sekä itsenäisesti että yhdessä muiden kanssa. Myönteiset tunnekokemukset, oppimisen ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista. Kokemukset ja vuorovaikutus ympäristön kanssa samoin kuin eri aistien käyttö ja kehollisuus ovat oppimisen kannalta olennaisia. (TOPS 2017, 11.)

Kuten Taiteen perusopetuksen, myös Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) opetus ohjaa oppilaita tulkitsemaan musiikin monia merkityksiä eri kulttuureissa sekä yksilöiden ja yhteisöjen toiminnoissa. Myönteiset tunnekokemukset, oppimisen ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista. Toiminnallinen musiikin opetus ja opiskelu edistävät oppilaiden musiikillisten taitojen ja ymmärryksen kehittymistä, kokonaisvaltaista kasvua ja kykyä toimia yhteistyössä muiden kanssa. Näitä vahvistetaan ottamalla musiikin opetuksessa

huomioon oppilaiden musiikilliset kiinnostuksen kohteet, muut oppiaineet, eheyttävät teemat, koulun juhlat ja tapahtumat sekä koulun ulkopuolella tapahtuva toiminta. Oppilaiden ajattelua ja oivalluskykyä kehitetään tarjoamalla säännöllisesti mahdollisuuksia äänen ja musiikin parissa toimimiseen, säveltämiseen sekä muuhun luovaan tuottamiseen. Musiikin opetuksessa oppilaat opiskelevat musiikkia monipuolisesti, mikä edesauttaa heidän ilmaisutaitojensa kehittymistä. (POPS 2014.)

Kupari (2017) kertoo Jyväskylän ammattiopistolla toimivasta lasten sinfoniaorkesterin Trombin toiminnasta. Trombissa lapsi kokee musiikin kokonaisvaltaisesti: laulamalla, soittamalla ja liikkumalla yhdessä muiden soittajien kanssa. Harjoituksissa lapsi on vuorovaikutuksessa muiden soittajien ja opettajien kanssa ja näin harjoittelee toimimaan ryhmän jäsenenä. Trombin työtavat tukevat myös lapsen toimintaa koulumaailmassa, sillä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) korostaa myös yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. On tärkeää, että oppilas saa kokemuksen osallisuudesta ja voi toisten kanssa rakentaa yhteisönsä toimintaa ja hyvinvointia. Tämä sopii Trombin arvoihin, sillä orkesterissa oppilas huomioidaan yksilönä jo siinä vaiheessa, kun oppilaan oma opettaja tekee oppilaalle omat stemmat taitotason mukaisesti. (Kupari 2017, 36-37.)

Kupari (2017) jatkaa, että alkeisorkesterissa oppilaalla on sekä omat haasteet ja tavoitteet oman soittamisen suhteen, että orkesterin yhteiset tavoitteet, kuten tuleva konsertti tai matinea. Trombi käyttää erilaisia työtapoja musiikin opettamiseen ja onnistumisen kokemukset ja soittamisen ilo ovat hyvin merkittävässä osassa. Soittamisen ilon ja riemun saavuttaminen antaa uusia mahdollisuuksia uuden oppimiselle ja vaikuttaa myönteisesti lapsen soittoharrastukseen. Trombissa on kannustava ilmapiiri ja jokaista soittajaa kannustetaan ja tuetaan. Orkesterissa on mukana monta instrumenttiopettajaa läsnä, joilta saa apua ja tukea, jos oppilas haluaa. Orkesterissa soittaminen ja ylipäänsä yhteissoitto vaativat oppilaalta yhdessä työskentelyn taitoja ja se kehittää myös taitoa arvioida omaa työskentelyään. Yhteissoitossa soittoharrastuksen alkuvaiheessa kannustava palaute ja onnistumisen kokemukset ovat hyvin tärkeässä roolissa. (Kupari 2017, 36-38.)

4 ORKESTERITOIMINTA

4.1 Ohjelmisto

Ikonen (2018) toteaa, että Yhdysvalloissa kustannetusta puhallinorkesterimusiikista omaksuttu gradeluokituskäytäntö vakiintui myös suomalaisten kustantajien käyttöön 1990-luvulla, kun puhallinmusiikin kustannustoiminta ja alkeispuhallinorkesterimusiikin tuottaminen alkoivat kehittyä säveltäjien ja kustantajien yhteistyönä (Ikonen 2018, 39). Alkeispuhallinorkesterimusiikilla tarkoitetaan yleisesti musiikkia, joka on vaikeustasoltaan maksimissaan amerikkalaisen viisiportaisen mallin kahta alinta tasoa (grade 1-2). Orkesterikappaleen vaikeustason määrittelemisen gradeluokituksen mukaan on mahdollista, koska gradeluokituksesta on tullut – ainakin Yhdysvalloissa – niiden säveltämistä ohjaava normi. (Ikonen 2018, 27).

Tutkin suomalaisen FinnBand-nuottimyynnin internetsivuja, jossa seuraavat kustantajat: 7ikko-kustannus, Edition Elvis, Suomenpuhallinorkesteriliitto ja STM-musiikki (Suomalaisen Työväen Musiikkiliitto) myyvät nuottejaan. Tältä sivustolta huomaan, että alkeisorkesterille grade-luokitus on välillä 1-3 ja kappaleita löytyy niin helposta aina keskivaikeaan soitettavaan materiaaliin. Alkeispuhallinorkesterimateriaalia kouluihin löytyy Suomesta nykyään hyvin. Ohjelmistoa valittaessa on hyvä miettiä, mitä kappaleita lapset mielellään soittaisivat, sillä soittajan motivaatioon pystyy paljon vaikuttamaan kappaleiden valinnalla. Mielenkiintoa ohjelmistoa kohtaan nostaa monesti eri elokuvien soundtrackit, televisio-ohjelmien tunnusmelodiat, juhlat ja tempoltaan nopeat kappaleet. Ohjelmistoon on hyvä myös lisätä kappaleita sen mukaan, jos kapellimestarilla on selvä teema tai visio konserttiin. Soittajia ja heidän ehdotuksiaan kannattaa kuunnella, koska sitä kautta saadaan uusia kappaleita ehkä jo vanhentuneenkin ohjelmiston tilalle. Tällöin myös kapellimestari pysyy paremmin tietoisuudessa ”tämän päivän hiteistä”. Tärkeää on kuitenkin olla tasapuolinen, ettei nuorille soittajille tuli olotilaa, jolloin johtaja suosisi jotain tiettyä henkilöä, vaan on hyvä soittaa vaikkapa vuorotellen jokaisen mielimusiikkia. Koululaisorkesterimateriaalin tulisi olla

vaikeusasteeltaan oikeanlaista, että se palvelisi soittajaa musiikillisen elämyksen saamiseksi sekä myös kehittäisi soittajan soittotekniikkaa.

Itse omassa orkesterin johdossa olen Puhkupilleissä tätä myös toteuttanut, että kuuntelen tarkkaan, jos soittajalla olisi jokin uusi teos tai kappale mielessään. Otan tämän muistiin ja kuuntelen kotona sen ja teen sen jälkeen johtopäätökset, hankitaanko kappale vai ei. Monesti radiossa soitettavien kappaleiden taustalla on rumpukoneet ja muut tietokoneella tehdyt melodialinjat, joita on vaikea saada muokattua puhallinorkesterille sopivaksi. Tällöin täytyy vaan kylmästi todeta, että tätä ei saada toimimaan halutulla tavalla ja odotetaan tulevaisuuteen, jos tulisi parempi sovitus.

4.2 Orkesterin johtaja

Kouluorkesterin kapellimestarilla on monia erilaisia tehtäviä. Tärkeimpiä tehtäviä ovat orkesterin johtaminen ja siihen liittyvät toimet, humaani kasvatustyö, musiikillisten tietojen ja taitojen opettaminen, elämysten antaminen ja niiden kautta tapahtuva ongelmanratkaisu, nuorten innostaminen musiikin pariin, luottamuksellinen vuorovaikutuksen synnyttäminen sekä yhteydenpito ja integrointi myös muihin aineisiin sekä koulun ulkopuolelle (Hämäläinen 1999, 114).

Kouluorkesterin johtajan ammattikuva voidaan jakaa viiteen eri osa-alueeseen: tavoitteet, tiedot, taidot, ominaisuudet ja sisäinen malli (Hämäläinen 1999, 47). Musiikinopettajan ja orkesterijohtajan näkökulmasta monesti koulu itsessään tarjoaa tavoitteena tuottaa esityksiä koulun eri juhlatilaisuuksiin. Näiden tilaisuuksien ja tapahtumien kautta opettaja voi luoda oppilailleen uusia kokemuksia musiikin kautta sekä opettaa muita kasvatuksellisia asioita, esimerkiksi vuorovaikutuksen opettelua oppilaiden tai oppilaan ja opettajan kesken.

Taidot ja tiedot muokkautuvat yleensä taitotiedoksi, jonka hallitsemisesta orkesterinjohtotyössä on usein kyse (Ikonen 2001, 39). Hämäläinen (1999) kokoaa kouluorkesterin johtajalta edellytettävät *taidot ja tiedot* luetteloksi:

Ammatilliset:

- orkesterinjohtotekniikka (myös partituuriluku ja -soitto)
- musiikillinen monipuolisuus

- soitintuntemus ja soittotaito
- sovitus-, säveltapailu- ja analysointitaito
- yhteissoittokyky ja -kokemus

Didaktiset:

- soveltamistaito
- motivaatiotaito
- hyvä mielikuvitus
- tilanneherkkyys
- orgnisointitaito
- koulukokemus

Musiikin sovittaminen on kouluorkesterijohtajalle korvaamaton taito (Ikonen 2001, 40). Tämä on itselleni tuttu tilanne, kun olen itse sovittanut Jyväskylän yliopiston Puhallinorkesteri Puhkupilleille erilaisia puuttuvia stemmoja (bassoklarinetti, fagotti, percussio, rumpusetti). Monesti nämä stemmat ovat puupuhaltimia tai rytmisiä asioita, jotka eivät ole olleet yleisessä käytössä vielä 1970-80-lukujen pienissä soittokunnissa tai puhallinorkestereissakaan. Orkesterinjohtajalla tulee olla sovittamisen ohella myös soitintuntemusta siitä, millainen soitin on kyseessä, mikä on soittimen soivin ääniala, miten soitin käyttäytyy eri äänialoissa, onko soitin C-, Bb-, F,- vai Eb-vireinen ja mitkä asiat tuottaa hankaluuksia soittaessa. Ja ehkä tärkein asia ajatellen alkeisorkesteria, minkä tasoinen soittaja on, että osaa sovittaa stemman juuri oikeanlaiseksi orkesterissa soittavalle soittajalle.

Hämäläinen (1999) on koonnut tietojen ja taitojen lisäksi kouluorkesterin johtajan *ominaisuudet* tärkeysjärjestykseen:

- oppilaiden huomiointi ja kannustavuus
- luotettavuus
- hyvä itsetunto
- emotionaalinen tasapainoisuus, yksilöllisyys
- intuitiivisuus ja reflektiivisyys
- huumorintajuisuus ja luovuus
- realismi ja kärsivällisyys
- aktiivisuus ja ajan seuraaminen

Kouluorkesterin sisäinen malli on herkempi ja syvällisempi kuin ammatillinen minäkäsitys, kokonaisvaltainen arvio itsestä oman työn toteuttajana, käsitys hyvästä kouluorkesterin johtajasta, työskentelyn motiivit ja syyt, vuorovaikutuksellisuus: toiminta ja oppiminen

tapahtuu aina, hiljaiset sosiaaliset käytännöt, intuitiivisuus ja oma käyttöteoria (Hämäläinen 1999, 55-56).

Tiivistetysti esitettynä kouluorkesterin johtajan ammattikuva kertoo musiikinopettajakapellimestarista seuraavaa: Tehtäväkenttä ja siten toimenkuvakin on laaja sekä luonnollisesti opetuspainotteinen. (Hämäläinen 1999, 114).

4.3 Orkesterin harjoittaminen

Hämäläinen (1999) toteaa, että harjoittaminen on kapellimestarin tärkein työ, jossa johtajan aiemmin muodostama sisäinen kuulokuva vertaantuu oppilaiden konkreettiseen soittoon, aktuaaliseen sävelmaailmaan. Orkesteriharjoituksissa kapellimestari on siten ennen kaikkea opettaja, sillä hän käyttää fyysisiä liikkeitään ja sanallisia ohjeitaan opettaakseen soittajilleen niin tulkintaa, tyyliä, rytmistä tarkkuutta kuin vielä nuottejakin, mikäli tarpeellista. (Hämäläinen 1999, 77.)

Ikonen (2001) kertoo orkesteritoiminnasta, että orkesterin ensimmäisissä harjoituksissa on runsaasti kerrottavaa soittajille, jotka eivät aiemmin ole osallistuneet orkesterin toimintaan. Kannattaa muistuttaa mukaan otettavista tavaroista (soitin, nuotit, nuottitelin, kynä ja kumi) ja tärkeimmät asiat on hyvä ilmoittaa myös kirjallisesti Harjoitusten aikataulu ja paikka, konsertit ja muut mahdolliset esiintymiset ovat muun muassa asioita, jotka tulee suunnitella valmiiksi ennen kauden alkua tai mahdollisimman nopeasti kauden alkupuolella. Orkesteriharjoitukset aloitetaan normaalisti virittämällä. Viritykseen vaikuttavia tekijöitä ovat virityksen taso (hertsiluku), soittajien omat taidot virityksessä ja kapellimestarin taito auttaa soittajaa saamaan soittimensa vireeseen. Huomattavaa on sekin, että aloittelijat eivät todennäköisesti soita aina puhtaasti, vaikka heidän soittimensa olisivatkin vireessä. Lämmittelyharjoitukset ovat tärkeitä kaikille instrumenttiryhmillä, jotta soittajien fysiikka ja psyyke olisivat valmiina harjoituksia varten. Lisäksi puhaltimilla lämmittely auttaa saamaan soittimen paremmin vireeseen. Lämmittelyharjoituksilla voidaan keskittyä eri musiikin osa-alueisiin, kuten sointiin, rytmisiin kuvioihin, dynamiikkaan tai vaikka hankalaan melodiapätkään. Monesti yhdessä käyden saadaan vaikeakin paikka tuntumaan helpommalta. (Ikonen 2001, 35-37)

Lämmittelyn jälkeen monesti siirrytään työstettäviin kappaleisiin tulevaa konserttia, esiintymistä tai matineaa varten. Kuten käsittelin kohdassa 3.1. Ohjelmisto on hyvä muistaa pitää ohjelmisto ja kappaleet sellaisina, että oppilas pystyy soittamaan oman stemmansa ilman, että ei pysty tai ehdi soittamaan kaikkia nuotteja. Eri sektioiden harjoittaminen on hyvä mieltä etukäteen, sillä lapsilla välttämättä soittimen ansatsi ei pysy niin kauaa hyvänä kuin aikuisilla soittajilla. Harjoituksissa tärkeässä osassa on myös taukojen määrittäminen käsiteltävien kappaleiden väliin.

Koulukokoonpanon toiminnassa vaarana on se, että ainoana päämääränä nähdään konsertti (Hämäläinen 1999, 81). Edellisessä alaluvussa totesin, että koulun esiintymiset tuottavat uusia kokemuksia oppilaille täytyy kuitenkin muistaa se, että tämä on vain pieni osa kokonais kuvaa musiikillisesta kasvatuksesta. Minun mielestäni tämä on vaarana kaikissa orkestereissa, oli sitten kyseessä koululaisorkesteri tai vanhempien ihmisten puhallinorkesteri. Monesti eletään vain tapahtumasta seuraavaan tapahtumaan ja musiikillinen kokemus jää heikoksi. Mitä enemmän soittajat saavat olla ”äänessä”, sitä tehokkaammat harjoitukset ovat! (Ikonen 35, 2001).

5 ELÄMYKSET ORKESTERISSA

Tässä kappaleessa teen katselmuksen Marja Ikosen pro gradu -tutkielmasta (2001) otettujen oppilaiden haastatteluista, joiden kautta tulee ilmi oppilaiden näkemyksiä koululaisorkesteritoiminnasta. Olen nostanut tässä Huhtasuon koulun alkeispuhallinorkesterista otettuja haastatteluotoksia, sillä ne kattavat oman työni otsikon mukaista ajatusta orkesteritoiminnasta.

Kouluorkesterisoiton aloittaminen tuntui jännittävältä ala-asteen soittajista. Heille orkesterikokemus oli elämässä ensimmäinen ja tilanne aivan uusi siitäkin syystä, että soittoharrastus ylipäänsä aloitettiin yhtä aikaa orkesterin kanssa. Vaikka ala-asteen soittajista suurin osa jännitti orkesteriin menoa, heistä yli kaksi kolmasosaa piti orkesterissa aloittamista mukavana ja kivana asiana, joten jännitys ei ollut saanut yliotetta heistä. Soittamisen hauskuus korostuu ala-asteella, missä kaikki haastatteluissa olleet kertoivat hauskuuden olevan yksi syy, miksi soittavat orkesterissa. Orkesterissa aloittaneet soittajat kokivat, että orkesterisoiton mukana oli pelko virheiden tekemisestä pienentynyt tai hävinnyt jopa kokonaan. ”Aluksi oli aika vaikeata, kun en ollut soittanut niin paljoa. Mietin, että viitsinkö ollenkaan mennä. Soitin vain pitkiä ääniä, meitä oli kaksi aloittelijaa, meillä oli sama stemma.” Kysyttäessä miltä soittaminen tuntuu nyt alkutaipaleen jälkeen: ”No tietysti helpommalta, kun on kehittynyt. Voi soittaa vaikeampiakin juttuja.” (Ikonen 2001, 68-69.)

Konsertit ja muut esiintymiset mainitaan myös tärkeänä syynä jatkaa orkesterissa – tästä syntyy jatkumona siihen, että orkesterissa jatkaa niin yläasteellakin kuin lukiossakin. Eräs tyttö kertoo esiintymiskokemuksistaan näin: ”Orkesterin kanssa on mukavampi ja helpompi esiintyä kuin yksin, kun ei jännitä”. Orkesterikonsertit ovat yksi parhaimmista tavoista koetella omia rajojaan ja harjoitella esiintymistä, koska siinä ei joudu koskaan yksin lavalle. (Ikonen 2001, 70.)

”Parhaat ystävät soittavat orkesterissa, on sellaisiakin joita ei tunne, kaikkien nimet kyllä tietää ja kaikkien kanssa juttelee” Soittajien mukaan mieleenpainuva asia on myös orkesterin kautta saadut kaverit sekä mieluisat kappaleet, joita orkesteri on soittanut. Orkesterisoitto tarjoaa

nuorille yhteissoittomahdollisuuden, onnistumisen kokemuksia ja iloa sekä soittotaidon kehittymistä. ”On ollut tosi kivaa. Orkesteri on tuonut lisää harrastusta elämään, varsinkin kun ei käy soittotunneilla, niin saa lisää oppia ja nuotteja orkesterista”. (Ikonen 2001, 72-74.)

Opettajalla onkin haaste pitää tasapaino kappaleiden haasteellisuudessa, orkesterisoiton hauskuuden ylläpidossa ja tavoitteissa? ”Haasteita aina joskus, on mukava kehittyä, on kiva onnistua jossain. Mukavaa yhdessäoloa. Sosiaalista toimintaa.” Puolestaan ne soittajat, jotka soittavat muissakin orkestereissa tuovat esille sen näkökulman, että yksi syy olla mukana vielä kouluorkesterissakin on ohjelmiston erilaisuus muiden orkestereiden ohjelmistoon verrattuna. He kertovat myös, että kouluorkesterissa ei ole niin ”ammattimainen” tunnelma kuin esimerkiksi musiikkiopiston tai konservatorion orkestereissa. Mutta kaikille niille, jotka soittavat pelkästään kouluorkesterissa, saavat he iloisen elämyksen: ”Orkesterisoitto on parasta, mitä voi olla. Yhdessä on kiva soittaa, yksin treenaaminen on tylsempää ja viimeksi tutustuin muihin rumpaleihin sieltä kaupungin orkesterista (Konservatorion alkeispuhallinorkesteri) ja saa uusia kavereita.” (Ikonen 2001, 73-74.)

6 POHDINTA

Olen puhunut eri orkesterijohtajien kanssa ja huomannut itsekin muita orkestereita seuraamalla, että nykyään lapset eivät enää ala soittamaan puhallinsoitinta tai pääse kokemaan orkesterisoittoa. Tämä on sääli, sillä tämän asian eteen on tehty ja tulee edelleen tehdä töitä ympäri Suomen. On isompia ja pienempiä paikkakuntia, jossa tätä ongelmaa ei ole ja juuri näiltä paikkakunnilta tulisi ottaa mallia, että puhallinorkesterit ja soittokunnat saisivat jatkuvuutta organisaatiossaan. Orkesteritoiminnassa on suuressa roolissa sitoutuminen, mutta monesti ihmisten suusta kuulee kiireen ja monien muiden harrastusmahdollisuuksien olevan esteenä. Liikunta ja musiikki ovat kaksi asiaa joista monesti täytyy valita kumpaa harrastaa. Varsinkin jos aikomus on päästä jommassa kummassa pitkälle. Omasta mielestäni orkesterisoitto yhdistää, antaa uusia kokemuksia ja minulle itselleni se antaa hetken ajatella muita asioita kuin koulua, elämää tai huomista päivää.

Näen tässä myös koulujen musiikinopetuksessa asian, joka helposti jätetään taka-alalle ja puhallinmusiikki jätetään käsittelemättä bändisoiton ja kouluinstrumenttien kiilatessa edelle. Tai käydään ainoastaan kirjan kuvien kautta, että tässä on tuuba josta tulee matala ääni ja tässä trumpetti josta tulee korkeampi ääni. Tietysti opetukseen vaikuttaa opettajan oma kiinnostus puhallinmusiikkia kohtaan. Huhtasuon koululla musiikinopetuksen valinnaisena kurssina toimii tämä koululaisorkesteri ja on hienoa, että orkesteriin löytyy aina uusia soittajia joilla mielenkiinto ja motivaatio on suuri. Orkesterilla on oma treeniaika lukujärjestyksessä, mikä kertoo siitä, että orkesteri huomioidaan osana opetusta. Tämä ei aina ole itsestäänselvyys.

Yhteistyö on mielestäni tärkeässä roolissa tämänpäivän puhallinmusiikin saralla. Puhallinorkesteri Puhkupillit käy tekemässä joka toinen vuosi Jyväskylän Huhtasuon koululla yhteisen vappukonsertin yhdessä Huhtasuon alkeisorkesterin kanssa. Tämä symbioosi on ollut jo yli vuosikymmenen ajan hyvä kokonaisuus, josta ovat nauttineet Puhkupillien väki ja vielä enemmän kouluorkesterin soittajat. Tämä yhteiskonsertointi onkin varmasti nuorelle soittajalle iso ja hieno kokemus, kun pääsee soittamaan ehkä ensimmäistä kertaa suuremman orkesterin

osana. Huhtasuo tekee myös yhteistyötä Gradian kanssa ja on mukana Gradian Säihke-konserttisarjassa yhdessä Vire- ja Puhuri-puhallinorkestereiden kanssa.

Tulevaisuudessa aion omassa pro gradu -tutkielmassani jatkaa tästä samasta aiheesta eteenpäin ja laajentaa ajatusta orkesterissasoittamisesta koko elämänmittaisena harrastuksena ja kerätä tietoa ihmisiltä erilaisista kokemuksista, soittourasta ja mistä soittaja on lähtenyt liikkeelle, orkesterisoiton mahdollisuuksista ja mikä heitä vetää edelleen mukaan toimintaan.

Orkesteritoiminnassa tapahtuu monenlaisia asioita, olit sitten soittaja tai kapellimestari. Silti yhteinen tavoite on aina nauttia musiikista ja sen toteutuksesta. Puhallinorkesteritoiminta innostaa alakoululaisia, kun heille voi antaa mahdollisuuden.

LÄHTEET

FinnBand nuottimyynti (2019.) Osoitteessa: <https://www.finnbandshop.com>

Hämäläinen, K. (1999). Musiikinopettaja kapellimestarina: Kouluorkesterijohdon ilmiö- ja toimintakenttää erityisesti asiantuntijuuden rakentumisen perspektiivistä orientoiva käsitteellinen selvitys. Jyväskylän yliopisto. Musiikkitieteen laitos. Musiikkikasvatuksen lisensiaattityö.

Ikonen, J. (2018). Alkeispuhallinorkesterimusiikki ja pedagoginen tarkoituksenmukaisuus sen säveltämisessä. Jyväskylän yliopisto. Musiikin, taiteen ja kulttuurintutkimuksen laitos. Pro Gradu-tutkielma.

Ikonen, M. (2001). Toimiva kouluorkesteri. Jyväskylän yliopisto. Musiikkikasvatus. Pro Gradu-tutkielma.

Kupari, H. (2017). Soiton iloa ja musiikin lumoa: yhteissoiton vaikutus lapsen soittomotivaatioon ja luovuuteen soittoharrastuksen alkuvaiheessa. Jyväskylän yliopisto. Musiikkikasvatus. Pro Gradu-tutkielma.

Taideyliopisto: Tiedätkö soitonharjoittelusta riittävästi. Osoitteessa <http://web.uniarts.fi/harjoittelu/index5642.html?id=93&la=fi>

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2017 (TOPS2017). Helsinki: Opetushallitus. Osoitteessa https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/taiteen_perusopetus

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 (POPS2014). Helsinki: Opetushallitus. Osoitteessa https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus